

FLEHITE

TIJDSCHRIFT VOOR VERLEDEN
EN HEDEN VAN OOST-UTRECHT

november 1975 - VII, 3.

Redactie: Dr. W.J. de Boone
Drs. J.A. Brongers
Dr. J. Hovy
J.H.P. Kemperink
Redactieadres: Leusderweg 255, Amers-
foort.
Aan dit adres artikelen en boeken ter recensie.
Administratieadres: Lage Boeschoterweg 16,
Garderen.
Aan dit adres abonnementen en advertenties.

Inhoud:

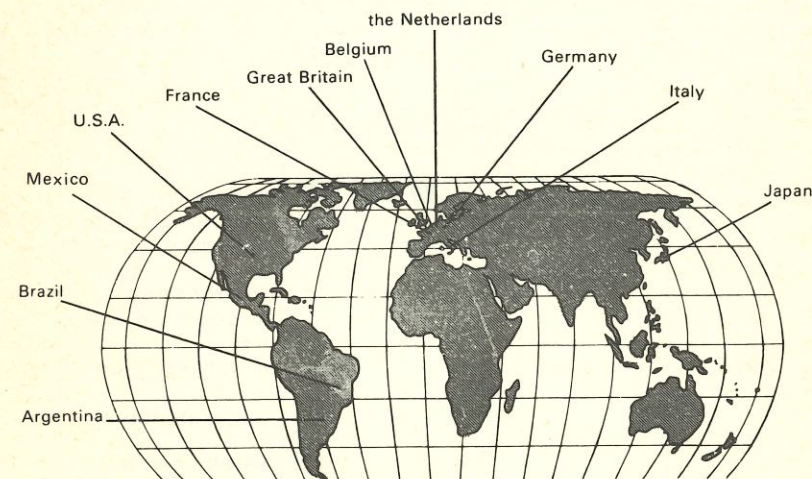
J. Hovy, Het Sint-Jansconvent, het Sint-Janskerkhof en de Beestenmarkt te Amersfoort	41
J.G. Smit, Het Album Amicorum van Johan van Eck	44
De prentbriefkaarten van Scherpenzeel	53
J. Hovy, De Minderbroeders en hun kapel in 1674	54
Boekbespreking	55
Kroniek	56

Uitgave: Stichting Tijdschrift Flehite
Omslag: J. de Valk
Druk : Drukkerij Elinkwijk, Utrecht

Abonnementen f 13,- per jaargang van
4 nummers. Giro nr. 43 76 83 t.n.v. Ad-
ministrator Ts. Flehite te Garderen.

Akzo Chemie
bedrijven
in de wereld

Hoofdkantoor Akzo Chemie

Amersfoort, Nederland
Stationsstraat 48
Postbus 247
Telefoon (033) 38422

**Bronswerk-
Amersfoort
voor
een leefbaar
klimaat
en economische
warmte**

verwarmings- en
airconditioning-
installaties

verwarmings-,
airconditioning-
en
koelapparatuur

apparatenbouw

ketelbouw

Brandbeveiliging

BRONSWERK-AMERSFOORT

Postbus 28, tel (03490) 1 28 14, Amersfoort

**HET SINT-JANSCONVENT, HET SINT-JANSKERKHOF EN DE BEESTENMARKT
TE AMERSFOORT**

J. Hovy

Het noordoostelijke gedeelte van de huidige binnenstad, waar zich het Sint-Janskerkhof en de Beestenmarkt bevinden, heeft eertijds twee namen gedragen, Pothof en Kamp (Camp). De naam Pothof komen wij voor het eerst in 1388 tegen, de naam Kamp in 1389. Het is in de tijd dat werd begonnen met de bouw van de nieuwe stadsmuur, die de buitenwijken ("buitenstad", "nieuwe stad"), in de loop van de 14e eeuw verzezen buiten de oudste stadsmuur, bescherming moest bieden. Men begon te bouwen in het noorden en noordoosten, waar de stad het kwetsbaarst was voor aanvallen van Hollandse en Gelderse zijde. In die tijd ontstonden ook de Kamp(er)buitenpoort (geheten naar de Kamp) en de Sint-Andriespoort of Triesgenspoort. De enige thans nog overgebleven muurgedeelten zijn uit deze tijd afkomstig. De Pothof strekte zich ook uit buiten de nieuwe muur, de Kamp schijnt een beperkter gebied te omvatten, want in 1409 wordt gesproken over "de Camp in de Pothof" (misschien werd toen reeds de hoofdstraat van die naam bedoeld). Een erf in de Pothof, met de tienden, die de bewoners daarvan moesten opbrengen, was eigendom van het bisdom Utrecht, werd door bisschop in leen gegeven aan de heren van het huis Nijveld (bij De Meern, ten westen van de stad Utrecht) en door deze heren weer in achterleen aan de overste burgemeester van Amersfoort, die voor de stad optrad, daar een rechtspersoon geen leengoederen kon houden. Hoe de genoemde gebieden precies waren omgrensd, valt niet duidelijk uit de bronnen af te lezen. Begin 16e eeuw worden de huizen van De Armen de Poth aan Coninckstraat en Pothstraat gelocaliseerd in De Teut, het grondgebied dat de Pothof aan de westzijde begrensd. Later is de naam "Kamp" overgegaan op de stadswijk, die de noordoostelijke "buitenstad" omvatte en sedert de 17e eeuw ook de middeleeuwse wijk "Langestraat" in de "binnenstad". In 1388 werd in het uiterste oosten van de nieuwe wijk door een vereniging van leken en geestelijken, de Sint-Jansbroederschap genaamd, een devotiekapel gebouwd, de Sint-Janskapel. Toen zich bij deze kapel Broeders des Gemeenen Levens vestigden, die afkomstig waren uit het fraterhuis bij het Spui, achter het Sint-Pietersgasthuis, ontstond er in 1444 een kloostergemeenschap. Dit Sint-Jansconvent kwam tot grote bloei en omvatte weldra het gehele grondgebied tussen Achter de Kamp en de stadswal, alsmede het Sint-Janskerkhof en de latere Beestenmarkt. In 1529 werden de Broeders, vermoedelijk op verdenking van Lutherse ketterij, door de wereldlijke overheid uit hun klooster verdreven, waar zich kort daarop reguliere kanunniken van Sint-Augustinus, afkomstig uit het klooster Vredendaal bij Utrecht, vestigden. In 1579 trad Amersfoort toe tot de Unie van Utrecht, de uitoefening van de katholieke godsdienst werd verboden, de geestelijke goederen werden geseculariseerd en onder het beheer van het stadsbestuur gesteld. De kapel diende eind 16e en begin 17e eeuw als garnizoenskerk voor alhier gelegde Engelse en Schotse soldaten in dienst der Republiek, was op het einde van de 17e eeuw na de komst der refugiés korte tijd Franse kerk, maar werd steeds meer voor andere doeleinden (pakhuis, werkplaats) gebruikt. In 1739 was zij zozeer in verval geraakt dat men tot afbraak overging met uitzondering van een stukje van het koor, dat eerst in de tweede helft van de 19e eeuw werd gesloopt. De kapel was gelegen op de plaats van de latere manege; toen in 1933 het terrein bouwrijp werd gemaakt, vond men op die plaats beenderen van personen, die eertijds in de kerk waren begraven.

De overige gebouwen werden als woonhuizen verkocht, eerst de kleine percelen aan de zijde van de "Agterkamp", in 1634 ook de grote gebouwen tussen de kapel en de stadswal. Aan de oostzijde van de latere manege ontstond in de oude kloostergebouwen de herberg "De (Oude) Hessenkar", met stallen ten gebruike van de voerlieden, die met hun "hessenkarren" koopwaren aanvoerden uit Duitsland en die langs de Tweede Steeg of Hessenweg, de Hogeweg en door de Kamppoort de stad binnenkamen. Deze goederen werden aan de Grote Koppel overgeladen op schepen, die ze langs Eem en Zuiderzee naar Amsterdam vervoerden. In de 19e en 20e eeuw, toen het railvervoer de hessenkarren en -wegen had vervangen, was er de stalhouderij van de familie Verschuur gevestigd, die in 1944 werd afgebroken. Toen werd ook de poort

tegenover de Kreupelstraat gesloopt, die in gebruik was geweest bij de herberg en de stalhouderij. Deze poort was vermoedelijk afkomstig van het oude klooster en gaf toegang tot een weg in de richting van de stadsmuur en de daaraan gelegen kloostergebouwen.

Intussen werd het oude Sint-Janskerkhof steeds meer ingeschakeld in het economische leven van de stad. In 1648 werden de staketsels, die het kerkhof van de publieke weg scheidden, verwijderd. Toen in 1655 de Varkensmarkt, waar de veehandel werd gedreven, voor dit doel niet meer toereikend was, werd de verkoop van groot vee ("beesten", zei men toen) verplaatst naar het oostelijk gedeelte van het kerkhof, dat voortaan Beestenmarkt heette. In 1662 werd ook de paardenmarkt vanaf de Kamp hierheen verplaatst. Dat het grote plein ook nog voor andere doeleinden werd gebruikt, blijkt uit een bevel van de Magistraat in 1750 aan de vuilnisophalers, dat zij hun vaalten van het kerkhof moesten weghalen. Bovendien werd de grond, die in 1739 door de afbraak van de kapel was vrijgekomen, in 1741 geëgaliseerd om tot oefenplaats voor het garnizoen te dienen, de eerste militaire bestemming, waarover wij horen. In 1944 werd in opdracht van de Duitse militaire bevelhebber, die het terrein van de kazerne te klein vond, een aantal panden, gelegen aan de zuidzijde van het Sint-Janskerkhof, de Beestenmarkt en Achter de Kamp, waaronder ook een zeventiende-eeuws huis, gesloopt.

Aan de overkant, op de hoek van de Beestenmarkt en de Grote Sint-Jansstraat, staat thans nog de "Stadsherberg". Dit gebouw wordt als zodanig vermeld in de Blaffaard van het Huisgeld van 1755, maar reeds in 1687 is er sprake van de vestiging van een herberg op het Sint-Janskerkhof door enige magistraatsleden en zakenlieden. Er werd toen een nieuw gebouw geplaatst. De exploitant kreeg het uitsluitende recht van uitoefening van de tapnering op het plein en mocht tevens het marktgeld innen. Een glas met het stedelijke wapen werd op stadskosten aangebracht. De desbetreffende raadsresolutie spreekt echter over de hoek van de "Korte" (= Kleine) Sint-Jansstraat. Tenzij hier sprake is van een schrijffout, moeten wij aannemen dat de "Stadsherberg" vóór 1755 is verplaatst, want in dat jaar bevond zij zich zonder twijfel op de huidige plaats.

Tot slot moet nog iets gezegd worden over de militaire gebouwen, die werden opgetrokken op het terrein van het voormalige klooster. In 1826 werd het corps Rijdende Artillerie, dat te Amersfoort in garnizoen lag, ondergebracht in het voormalige Observantenklooster aan de Westsingel (het "Werkhuis" genaamd), waar in de 17e en 18e eeuw het logement De Doelen en van 1818 tot 1826 het Werkinstituut tot wering der bedelarij waren gevestigd. Dit gebouw bleek voor manschappen en paarden veel te bekrompen, zodat het gemeentebestuur in 1831 besloot, op het Sint-Janskerkhof stallingen en kazernes voor genoemd corps in te richten. Als gevolg hiervan werd het oostelijk deel van het kerkhof van de wal afgesloten en aanzienlijk verkort. Men was toen juist bezig met de sloping van muren en poorten en onder leiding van de tuinarchitect J.D. Zocher jr. werden zeer ruime plantsoenen op de plaats van de voormalige wallen aangelegd.

Om niet te veel grond aan het nieuwe kazerneterrein te onttrekken, besloot men echter, tussen de gesloopte Kamp- en Sint-Andriespoorten geen volledig plantsoen, doch slechts een wandelpad aan te leggen. Bovendien werd in 1835 aan de kant van de Beestenmarkt vóór het toen nog aanwezige stuk van het kerkkoor een houten manege opgetrokken ten behoeve van de bereden militairen, die zich tevoren op het terrein van de Armen de Poth in de rijkunt bekwaamden. In 1933 werd dit houten bouwsel vervangen door een stenen manege, die iets meer naar achteren kwam te liggen, daar intussen het restant van de kapel was opgeruimd. De stallingen werden later nog aanzienlijk uitgebreid.

De recente overdracht van het militaire terrein aan de gemeente Amersfoort werd gevolgd door sloping van de hierboven vermelde militaire gebouwen.

Naschrift

De gegevens voor dit overzicht zijn ontleend aan het Amersfoortse gemeentearchief, Van Bemmels Beschrijving der stad Amersfoort en andere literatuur. Vele gegevens werden ontleend aan de belangrijke studie van A.J. van den Tol, De historische en

andere gebouwen, die in de oorlog 1940-45 op en bij de Beestenmarkt werden afgebroken en de St. Janskapel aldaar, ms. in machineschrift, 1972, waarvan een fotocopie, met foto's, tekeningen en plattegronden, op het Gemeentearchief te Amersfoort berust.

Gevel aan de Beestenmarkt uit 1612, afgebroken in 1944.

Over het algemeen amicorum in het algemeen

Een voorganger van het in deze eeuw in onbruik geraakte poëziealbum is in de 16e en 17e eeuw het *Album amicorum*. Het is een album, meestal langwerpig van formaat, waarin men zijn vrienden en kennissen hun naam en enige regels tekst liet schrijven, het liefst vergezeld van hun wapen of een andere afbeelding. De regels tekst kunnen bestaan uit een motto of wapenspreuk, een eenvoudige opdracht aan de eigenaar van het album ("aan mijn vriend . . .") of uit complete gedichten. Het gebruik van het familiewapen moest niet alleen de status van de inschrijver maar vooral ook die van de eigenaar van het album verhogen. Het album met zijn inschrijvingen zal gediend hebben als een introductie bij vooraanstaande en geleerde personen, maar meer nog als een uiterlijk teken van de eigenaar om zijn voornaamheid te bewijzen. Men pronkte met zijn kennissenkring en met de fraaiheid van zijn album, zoals de zeventiende-eeuwer ook pronkte met zijn titels van heerlijkheden en van (buitenlandse) ridderslag. Het album werd veelal aangelegd in de studententijd, werd op studiereizen, waarop men buitenlandse hoven en geleerde mannen bezocht, en soms daarna nog wanneer voornamen of geleerde vrienden een bezoek brachten, bijgehouden. Blijkens de bewaard gebleven exemplaren kon men zich diverse met schablonen voorbedrukte alba aanschaffen of bediende men zich van met wit papier doorschoten emblemata-uitgaven.

Het oudste aan Van Rappard (over hem hierna meer) bekende album dateert uit 1529. Hij ziet hierin een mogelijk verband met de Hervorming die "krachtig heeft gewerkt op de zucht tot geest-ontwikkeling en beschaving, en den lust tot het bezoeken van onderscheiden hoogeschole en geleerde mannen". In plaats van "Hervorming" zou ik toch liever "Renaissance" lezen, daar geestesontwikkeling, beschaving en reizen als renaissancekenmerken al van vóór de Hervorming dateren en immers ook katholieken hun album aanlegden. De oorsprong van het album amicorum is overigens onduidelijk. Hij zou kunnen teruggaan op de bewijsstukken betreffende adellijke afkomst die edelen lieten opmaken om aan toernooien deel te kunnen nemen. Het album is in het Duitse Rijk het vroegst en het meest verbreid. Al vrij snel in de 16e eeuw is het een uiting van burgerlijke cultuur geworden en werd het onmisbaar voor iedereen die studeerde of die tot artistieke, intellectuele of politieke bovenlaag behoorde.

Particulieren begonnen al in de 18e eeuw de alba te verzamelen. Beroemd zijn de collecties van grootvader en kleinzoon van Sypesteyn en van de 19e-eeuwers Beeldsnijder van Voshol, Van Rappard en Van Dam van Noordeloos. Deze collecties zijn later vaak uit elkaar geraakt, maar ook in de grote bibliotheken, zoals de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage en de Leidse Universiteitsbibliotheek, en in de verzamelingen van vorstelijke hoven van bijv. Saksen-Weimar en het Koninklijk Huisarchief berusten belangrijke alba. *F.A. Ridder van Rappard*, secretaris-generaal van het ministerie van Oorlog († 1867) beschreef zijn verzameling alba in 1856¹). Tot de in zijn bezit zijnde geweest alba behoren die van Gilles de Glarges, pensionaris van Haarlem (lopend over 1582 tot kort voor zijn dood in 1640), Nicolaas van Zeyst, pensionaris van Leiden († 1617), Samuel Naeranus, remonstrants gezind predikant o.a. te Amersfoort, Cornelis de Glarges, agent der Staten-Generaal te Calais 1633, Seger van der Maes, kapitein van Den Haag († 1640), Johannes Albertus Zaunschliefer, predikant te Rheinberg en Oostzaan († 1678) en Arnold Moonen, beroemd predikant en literator. In deze alba vindt men vaak inschrijvingen van grootheden in hun tijd als Justus Lipsius, Janus Douza, Jacobus Arminius, Paulus Merula enz.

Een onbetwistbaar hoogtepunt in de collectie vormden echter de drie alba van *Ernst Brinck*, in 1613 secretaris van de resident in Constantinopel en later burgemeester van Harderwijk. Evenals De Glarges heeft hij zijn alba ook na zijn studietijd nog bijgehouden; tot degenen die zich ingeschreven hebben behoren Buzanval en Du Maurier, de Franse ambassadeurs, Scaliger, Johan van Oldenbarnevelt, Vulcanus, Snellius, de Engelse geleerde Camden, Arminius en Gomarus, Merula, Scriberius, Pontanus, Jan

Het (vermoedelijke) portret van Johan van Eck, voorafgaand aan de wapens van zijn acht kwartieren (p. 51).

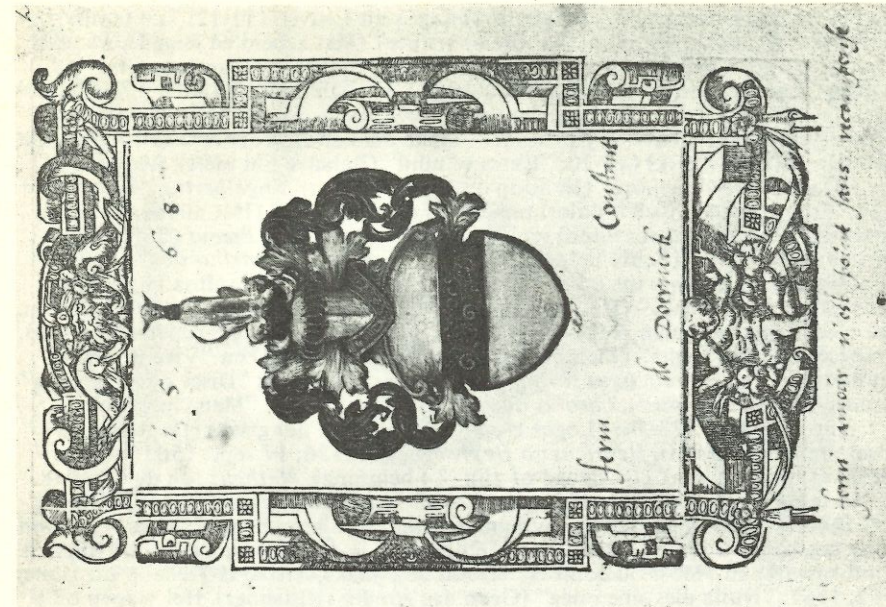
van Hout (de secretaris van Leiden tijdens het beroemde beleg van die stad), Van Meteren, Baudartius, Plancius, Brederode (met zijn motto "t kan verkeeren"), Jan Huygen van Linschoten, Revijs, Hugo de Groot, J.P. Sweelinck, prins Maurits, Simon Stevin, Galilei (met een tekening van de bijmanen van Jupiter die hij kort tevoren ontdekt had) en diens latere tegenstander kardinaal Bellarmius, enz. enz.; beroemde tekenaars als Goltzius en De Gheyn plaatsten tekeningen in de alba. In deze alba ziet men alle topfiguren van het eerste kwart van de zeventiende eeuw, zij die de "Gouden Eeuw" hebben ingeleid, verenigd en vriend en vijand ontmoeten elkaar (Oldenbarnevelt en Maurits, Arminius en Gomarus). Tot een voor Amersfoort interessant album in de collectie-Van Rappard behoorde dat van Otto Zaunschnieper (vader van de hierboven genoemde Johannes Albertus), predikant te Frankental en Herborn (uit deze tijd veel inscripties van leden van Duitse gravelijke huizen), Amersfoort (1630-45) en Groningen. Uit 1638, dus uit zijn Amersfoortse tijd, dateren de inschrijvingen van het echtpaar Johannes en Sophie Wolzogen, Oostenrijkse ballingen, van wie Johannes in datzelfde jaar schepen te Amersfoort was. Hun zoon Ludovicus Wolzogen, hoogleraar te Utrecht en Amsterdam, schreef zich ook in het album in. Nog interessanter voor Amersfoort is echter het album amicorum van Johan van Eck, het oudste uit de collectie-van Rappard en door hem in zijn "Overzicht" op p. 26 en 27 beschreven. Over dit album en zijn eerste eigenaar zal ik hierna in het bijzonder schrijven.

Herkomst van het album van Johan van Eck

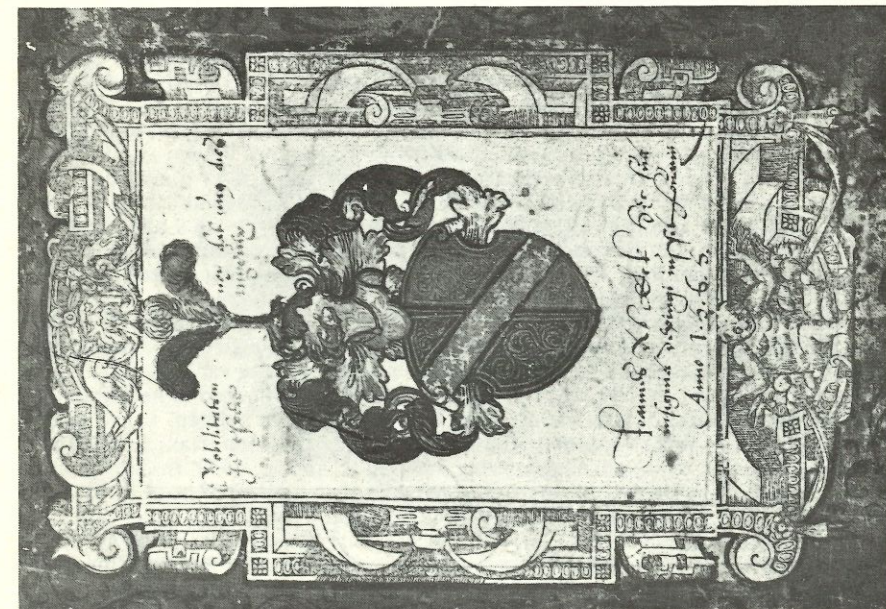
Blijkens een aantekening op het schutblad heeft F.A. Ridder van Rappard het album in 1843 op zijn 50ste verjaardag (24 april) ten geschenke ontvangen van zijn oudste broer Mr. A.C.G. Ridder van Rappard. Frans Alexander overlijdt in 1867²). Het album duikt vervolgens op in de collectie-Mensing, die in april 1937 bij Sotheby te Londen geveild wordt. J.C.J. Bierens de Haan maakt in een brief van 19 maart 1937 (liggend in het album) een lid van de familie Van Panthaleon van Eck hierop attent en wijst op de zeldzaam voorkomende gelegenheid een dergelijk album aan te kopen. Inderdaad is het album door de familie aangekocht en bevindt het zich thans in het familiearchief onder no. 377. Dit archief berust op het Algemeen Rijksarchief te Den Haag.

Beschrijving

Het album, in quarto, is in leer gebonden en bevat 143 pagina's, die alle voorbedrukt zijn met randversieringen en op de rechterpagina's bovendien nog met wapenscha-blones. Op de voorzijde heeft het album een in goud gedrukt vignet met het woord "ECK", op de achterzijde eenzelfde vignet met het jaartal "1566". De inhoud van het album valt in verschillende gedeelten uiteen. P. 1 bevat een gekleurde allegorische tekening, voorstellend het oordeel van Paris. P. 2 bevat een wapen (een zilveren schuinbalk op een van rood en goud gedeeld veld; dekkleden rechts zilver en rood, links zilver en goud; helmteken een gouden arendspoot, getopt met drie struisveren (rood, zilver en groen), daarboven de zinspreuken "Nobilitatem non dat una dies" (Een dag geeft nog geen adel) en "Je espère myeulx" (Ik hoop op beter) en daaronder: "Johannes ab Eck hec sua insignia depingi iussit Lovanii anno 1565" (Johan van Eck liet dit wapen van hem schilderen te Leuven anno 1565). Hieruit blijkt dat de oorspronkelijke aanlegger van het album, Johan van Eck, daarmee al in 1565 begonnen is en dat het jaartal op de achterzijde, 1566, vermoedelijk alleen op het inbinden slaat. P. 3-42 bevatten op de rechterpagina's (de even nummers) de ingekleurde wapens, eventueel met een zinspreuk en een opdracht, en op de linkerpagina's de opdrachten van personen, die blijkens de gehele context medestudenten van Johan van Eck in Leuven waren in de jaren 1565 - 1567. Dat zijn achtereenvolgens (tussen haken de bladzijden en zinspreuken) Ludovicus Daesdonck (3-4, "En espoir" (Met hoop), J. Noblet uit Antwerpen (5-6), Petrus Roubaert (7-8; 18 aug. 1565; "Mort ou fianché" (Dood of verloofd), Gerardus Schalch uit Xanten (9-10); "Dieu moi sauve-

De inschrijving van Johan van Doornick, magistraat van Amersfoort tussen 1569 en 1579 (p. 46).

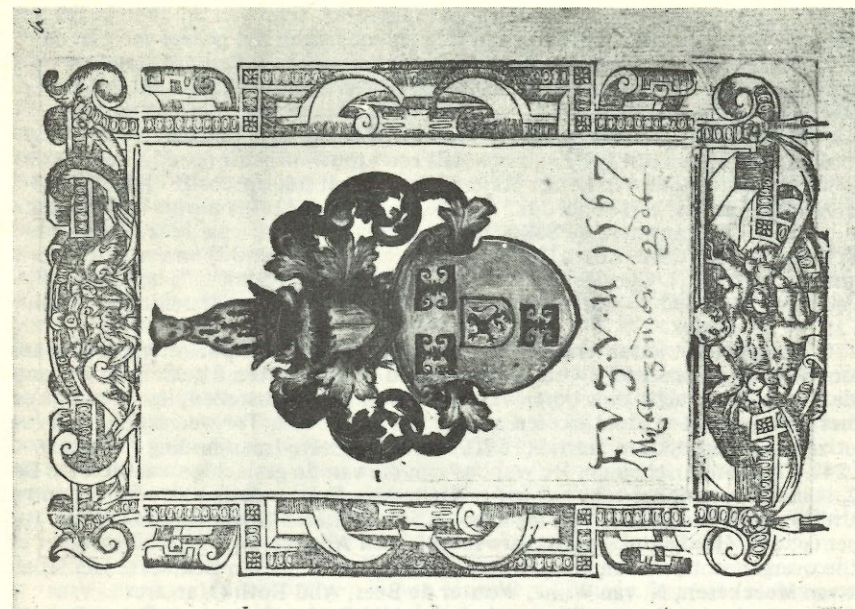

De inschrijving van Johan van Eck zelf (p. 2).

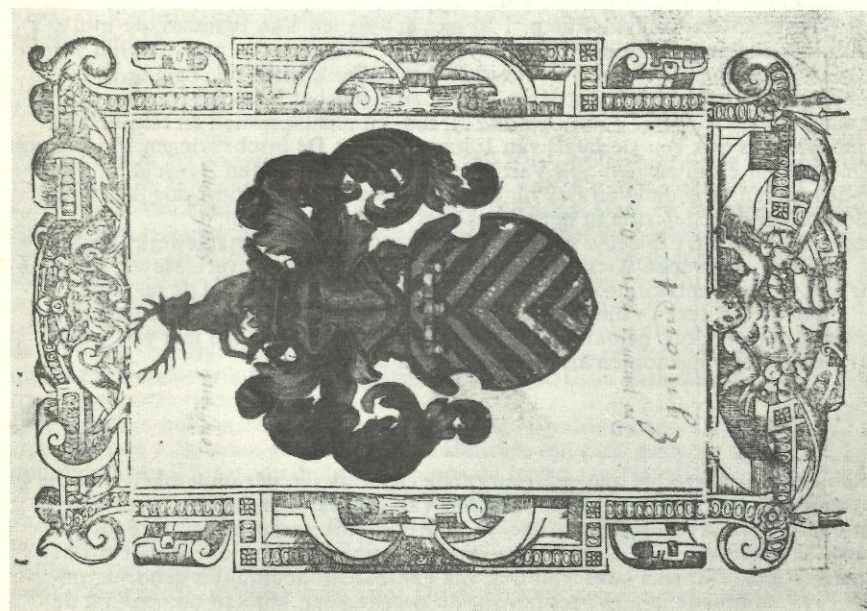
garde" (God beschermt mij), *Guilhelmus Talingus* uit Leuven (11-12; "Le temps viendra" (De tijd zal komen) en "Labore et virtute" (Met arbeid en deugd), *Jacobus Epiliet* uit Béthune (13-14; "Ne quid nimis" (Doe niet al te veel, ontleend aan Terentius), *Joannes van der Vorst* uit Brussel (15-16; "Quoy qu'il tarde" (Wat hij ook draalt), *Ludovicus Jappin* uit Valenciennes (17-18; 7 aug. 1565; "Omnia vincit amor" (Liefde overwint alles) en "En y pensant" (Eraan denkend), *Reynerus van Wenincum Neoclesiensis* (uit Nijkerk) (19-20; "Extra te nihil" (Behalve jou niets), *Nicolaus a Delen* (21-22; "Spero meliora" (Ik hoop op betere dingen), *Engelbertus de Houthem* (23-24; 20 aug. 1565; "Cuius dolori remedium est pati lutra" (Het middel voor wat voor smart ook is de luit verduren) en "Misdoet hij"), *Joannes Praeys* (25; "Verus amor numquam perit" (Echte liefde gaat nooit ten onder), *Cornelius de Diependal* (26), *Geroldus ab Herema* uit Bolsward (27-28; 21 aug. 1565; "Multos Thersigeros paucos est cernere Bachos" (Men kan veel thyrsuszwaaiers maar weinig Bacchen zien. In het Nederlands zou men zeggen: Het zijn niet allen koks die lange messen dragen), "Compescere virtus prima" (Zich bedwingen is de beste deugd) en "Vive ut vivas" (Leef opdat je leeft), *Franciscus Holtappel* uit Münster (29-30; "Disce quod ignoras" (Bestudeer wat je niet weet), *Carolus de Jaris* uit Gent (31-32; "Men vint vele (?)"), *Hugo Vergrast* (33-34; "Logos trophè dianoiās" in het grieks (De rede is het voedsel van het verstand), *Henricus ab Heylweghen* (35-36; 17 sept. 1565; "Virtus vel sui premium" (De deugd of zijn (?) beloning), *Matheus van den Steene* (38; "Le temps trop dure" (De tijd is te ruw, of: te zwaar), *Conradus Wolff* (39-40; "Lief hebben in eeren en kan mij nymants keeren", "L'homme est heureux au monde, qu'y dessus Dieu seul se fonde" (Alleen die mens is gelukkig op de wereld die zich op God baseert) en "Mort ou confort" (Dood of gemak), *Nicolaus Tienelin* uit Douai (41-42; 1567; "Nulla dies sine linea" (Geen dag zonder richtsnoer). Het wapen op p. 44 is zonder opdracht gebleven, maar is een Zoudenbalch-wapen. Hierna volgen nog de inschrijvingen van *Johan van Doernick* (45-46; 1568; "Ferm, constant" en "Ferm amour n'est point sans recompense" (Een vast (beraden) liefde blijft niet zonder beloning), een mede-Amersfoorter³), *F.V.Z.V.N.* (= *Frederik van Zuylen van Neyevelde*) (48; 1567; "Nijet zonder Godt"), eveneens uit Amersfoort⁴), en *Gerardus Iseren* (50; "Cruce et ferro" (Met kruis en zwaard). Het is de vraag of deze inschrijvingen nog in Leuven of na de terugkeer in Amersfoort hebben plaatsgevonden.

De meesten van de hier genoemde personen komen wij in het *Album Studiosorum* van de Leuvense universiteit tegen⁵): in chronologische volgorde *Matheus van den Steene* uit Duffel op 27 febr. 1554 (p. 487), *Nicolaus Tienelin* uit Lille op 7 maart 1556 (p. 529), *Engelbertus Houtem* uit Diest op 29 juli 1557 (p. 548), *Joannes van den Vurst* uit Brussel op 21 okt. 1557 (p. 558), *Conradus Wolff* uit Harderwijk op 6 nov. 1559, *Johannes Noblet* uit Antwerpen op 28 aug. 1560 (p. 604), *Reynerus Weucum* uit Nijkerk op 6 mei 1561 (p. 617), *Ludovicus Jappinus* uit Valenciennes op 16 aug. 1563 (p. 658), *Ludovicus Daeldonck* uit Dendermonde op 30 aug. 1563 (p. 664), *Gheroldus Heerma* op 12 sept. 1563 (p. 666), *Joannes Praeys* uit Utrecht op 15 juni 1564 (p. 675), *Hugo Vergrast* uit Leiden op 6 juli 1564 (p. 676), *Franciscus Houthappel* uit Münster op 26 febr. 1565 (p. 687), *Nicolaus a Dellen*, edelman uit Gelderland, op 6 apr. 1565 (p. 691), *Jacobus Espelle* uit Béthune op 9 juli 1565 (p. 693), tegelijk met Van Eck ingeschreven), en als laatste *Gerardus Scalck* op 9 okt. 1565 (p. 701; *Schillings* leest *Paulensis* in plaats van *Xantensis*). Wij treffen hier geen klinkende namen aan, zoals in zoveel andere alba.

Van slecht een enkeling is wat meer bekend, zoals van de Nijkerker Mr. van Wenckum, die met een Amersfoortse burgemeestersdochter trouwt en in deze stad schepen (1578, 80, 81, 93), kameraar (1578), raad (1579 na de overgang van de stad) en weesmeester (1585, 89, 90, 92, 95, 97) wordt. Overigens ontbreken in het album de Amersfoorters, die tegelijk met Van Eck in Leuven gestudeerd hebben. *Johan van Eck* zelf is in het Leuvense studentenalbum onder de fout gelezen naam *Joannes ab Est*, *Amersfordianus*, te vinden (inschrijving van 9 juli 1565, p. 693). In de dagen tussen 9 juli, de datum van Johans inschrijving aan de universiteit, en 7 aug. 1565, de datum van de vroegst gedateerde inschrijving in het album amicorum, moet *Johan* dus, geheel naar de mode van zijn tijd, het met schablonen voorbedrukte album hebben gekocht en het vervolgens aan zijn vrienden en studiegenoten ter inschrijving en illustrering hebben aangeboden.

De inschrijving van *Frederik van Zuylen van Neyevelde*, maarschalk op het huis ter Eem (p. 48).

De inschrijving van *Otto van Egmond*, raad van Amersfoort in 1579, later Spaansgezinde drost van Salland (p. 118).

Deze lieten op de rechterpagina's hun wapens inkleuren, schreven op de linkerpagina's hun naam en een opdracht aan Johan van Eck en voorzagen het geheel van een datering, hun wapenspreuk en soms nogal studentikoze motto's. Een enkeling liet op de linkerpagina een voorstelling schilderen, variërend van een mansfiguur met degen (p. 13), een vrouw die een kant van haar overrok vasthoudt (p. 17, met het motto "Omnia vincit amor"), een groep jongelieden die een serenade brengen (p. 21), een vrouwenfiguur met een luit (p. 23), nogmaals een vrouwenfiguur (p. 35), een fraaie triomf van de staatkunde van keizer Maximiliaan II met het opschrift "Hic Papa et Gallus, Hesus, Clivius, acri concedunt Aquile, Selimus dat terga pavori" (Hier gehoorzamen de paus, de Fransman, de Saks, de Hes en de Klevenaer aan de machtige adelaar; Selimus (= de Turkse sultan) keert zich uit angst om) (p. 37) en een Phoebus in de zonnwagen (p. 45). Getuige bewoordingen als "depingi iussit", "poni curavit", "fieri curavit" kleurden de studenten niet zelf hun wapens en voorstellingen, maar lieten zij dit uitvoeren.

Na p. 50 verandert het karakter van het album. P. 51 bevat het portret van een manspersoon; de even pagina's 52-64 en een losliggend blad bevatten 8 gekleurde wapens. Daar de 8 wapens de acht kwartieren van Johan van Eck voorstellen, ligt het voor de hand het mansportret te identificeren als dat van Johan zelf. Ter weerszijden van het portret zijn nog vagelijk een jaartal (1570?) en een leeftijds aanduiding ("Aetate suae (24?)") te onderscheiden. De wapens zijn die van de geslachten van Eck-De Beer (p. 52, alliantiewapen; het veld van het gedeelte-Van Eck en de dekkleden zijn nu groen gekleurd in plaats van goud), Van Meerten (p. 54), Mekerens (los inliggend), Wijhe (p. 56), De Beer (p. 58), Heukelom (p. 60), Duwer (p. 62) en Aller (p. 64), wijzend op (met een fout) de overgrootouders van Johan van Eck: Bartholomeus van Eck, Otte van Meerten, Gerrit van Meeckeren, N. van Wijhe, Wouter de Beer, Alid Both (Margaretha van Heukelom was de moeder van Wouter de Beer, Alid Both zijn vrouw), Gerrit Duwer en Wendelmoet van Aller. De fout Heukelom i.p.v. Both is ontstaan doordat drie achtereenvolgende generaties De Beer de voornaam Wouter droegen.

P. 66 van het album bevat een gekleurd wapen (drie groene klaverblaadjes op een gouden veld) met het motto "Sperans tristor" en de aanduiding L.V.L. 70; p. 68 bevat een niet volledig gekleurd wapen, dat volgens het onderschrift toebehoorde aan Engelbertus a Woldenborch. De meesten der hiernavolgende bladzijden zijn niet beschreven. Uitzonderingen vormen de p. 122 met het gekleurde wapen van *E. van Dompzeler*⁶) (motto: "Spes mea Deus" (God is mijn hoop), p. 119 met de 8 kwartieren Van Egmond, Van Almonde, Van Raephorst, Van Eversdijck, De Beer, Van der Hell, Ruytenberch en Van Aller en p. 120 met het wapen Van Egmond, de motto's "Souffrant soubstenir" (Lijdend ondersteunen) en "Pro paranda pati" (Ik lijd voor de dingen die voorbereid moeten worden) en het onderschrift O.E. Egmond. De acht er tegenover geplaatste kwartieren wijzen erop dat het Egmond-wapen toebehoort aan *Otto (en Egbert?) van Egmond*⁷), tijd- en plaatsgenoten en familieleden (hun moeder was ook een De Beer) van Johan van Eck. De inschrijvingen Van Egmond, Van Dompzelaar en misschien ook Van Doornick, Van Zuylen en Nyevelt en Van Iseren (p. 45-50) wijzen erop dat Van Eck bij zijn terugkeer in Amersfoort nog een aantal vrienden en familieleden zich in het album heeft laten inschrijven. Aantekeningen uit de 17e eeuw komen voor op p. 70, die een onafgewerkt wapen bevat, p. 102 met het wapen Wichman anno 1676 (met de drie klaverblaadjes, vgl. p. 66), p. 130 met een wapentekening en het onderschrift H.N.D.M.V.V. en de laatste bladzijde die een recept tegen vallende ziekte uit 1687 bevat ("Twe loot rosemarijn, een loot dadelsteen, een loot pejoensaet, dat tesamen gestooten en dan met wat warm bier of warme wijn ingenomen als men het begint te voelen").

Johan van Eck

Van Rappard omschreef de aanlegger en eerste eigenaar van het onderhavige album in zijn "Overzicht" als "Johan van Eck, eigenlijk Van Eck van Panthaleon, heer van Wijnesteijn". W.H. Avelingh⁸) heeft voldoende duidelijk gemaakt dat deze identificatie niet de juiste kan zijn. Deze Johan van Eck immers (hij behoorde niet tot het geslacht Van Eck, dat zich later Van Eck van Panthaleon noemde) is geboren omstreeks 1519 en huwde in 1562 reeds voor de tweede keer. Hij kan onmogelijk de

"juvenis", jongeman, zijn aan wie zijn vrienden in 1565 hun opdrachten wijden. Deze Johan van Eck is een Utrechtenaar, werd in 1552 beleend met het huis Wijnesteijn te Jutphaas en overleed in of kort voor 1574.⁹) Hij woonde in zijn laatste levensjaren te Jutphaas. Hij is vermoedelijk dezelfde als zijn naamgenoot die tussen 1545 en 1557 raad en schepen van Utrecht was. De op de p. 52-64 van het album vermelde wapens wijzen echter onomstotelijk op de Amersfoorter Johan van Eck, zoon van Hendrik van Eck en Alijd de Beer, een ver familielid van zijn Utrechtse naamgenoot. Van deze Johan van Eck komen wij bovendien de, weliswaar verminkte, inschrijving in het album studiosorum van de Leuvense universiteit tegen, waarbij hij uitdrukkelijk vermeld wordt als "Amersfordianus" (zie hierboven).

Johans vader Hendrik van Eck was afkomstig uit het rivierengebied en trouwde de Amersfoortse regtentochter Alijd de Beer. Hij was raad (voor het eerst in 1546), schepen (voor het eerst in 1550) en burgemeester (1553, 56, 59, 63, 67) van Amersfoort en eindigde zijn carrière als weesmeester (1568-70). Hij overleed in 1576¹⁰). De zoon Johan van Eck was in het najaar van 1572 tijdens de bezetting van de stad door Prinsgezinde troepen uit de stad geweken en moest daarom in juni 1573 bijdragen aan het onderhoud van de spaansgezinde troepen¹¹). Enkele jaren later komt hij toch nog op het kussen: raad in 1578, schepen in 1579 na de overgang van Amersfoort naar de zijde van de prins van Oranje, raad in 1580 en schepen in 1582. In dit jaar heeft hij bezwaren tegen het afleggen van de nieuwe magistraatseed (na de afzwering van koning Philips II) en daarom komt hij hierna niet meer in aanmerking voor een magistraatsfunctie. Op 9 maart 1594 wordt hij nog in de stad vermeld¹²); op 1 juni 1625 wordt hij door de Utrechtse Domkerk overleed. Van zijn vrouw en kind(eren) is niet veel bekend. Volgens Avelingh zou hij getrouwd zijn met een dochter van Herman van Meeckeren en N. van Meeckeren Jansdr. (terwijl Johans grootmoeder ook al een Van Meeckeren was!).

Johan van Eck had een zuster Alijd, gehuwd met Willem van Zuylen van Nyevelt. Door dit huwelijk kunnen de inschrijvingen van Frederik van Zuylen van Nyevelt en Evert van Dompzelaar in het album terecht gekomen zijn, daar beide neven waren van Willem voornoemd en dus tot de familiekring van Johan van Eck behoorden. Evenals Johan zullen zijn zuster en haar man na de overgang van de stad katholiek gebleven en daardoor buiten alle openbare ambten gesloten zijn. Voor Alijds zoon Adriaan van Zuylen van Nyevelt komt er nog een kans in 1629, wanneer keizerlijke troepen onder bevel van Montecuculi voor korte tijd Amersfoort bezet hielden. In de dan optredende magistraat wordt Adriaan direct burgemeester! Hendrik van Eck, heer van Werkendam, een zoon van de Utrechtse Johan van Eck, treedt dan trouwens op als schout.

De geslachten van Eck in de Betuwe, Utrecht en Amersfoort

Wij hebben in het voorgaande twee Johan van Ecks, te Utrecht en te Amersfoort, leren kennen en bovendien nog een geslacht Van Eck, dat zich later Van Eck van Panthaleon (of Van Panthaleon van Eck) noemt, vermeld. Over de verhouding tussen de diverse Van Ecks worden wij ingelicht door een proces voor het Hof van Gelderland tussen kerspel en gemene burens van Maurik enerzijds en de daar woonachtige Roelof van Eck anderzijds uit de jaren 1570-1574¹³). Dit proces betrof de door Roelof gepretendeerde riddermatigheid, waardoor hij zich meende te kunnen onttrekken aan zijn verplichtingen als huisman. Zo'n onttrekking aan verplichtingen betekende dat voor de overblijvenden de lasten verzaamd werden en het is begrijpelijk dat de huislieden van Maurik hiertegen actie ondernamen. Deze actie diende zich te richten op de beweerde riddermatigheid.

De huislieden nu komen met twee zwaarwegende getuigenissen. Op 2 jan. 1572 getuigt voor de magistraat van Amersfoort Henrick van Eck, gewezen burgemeester, oud omstreeks 75 jaar, op de hem vanwege de burens van Maurik voorgehouden vraagpunten dat hij: a) wel kent Dirck van Eck, gewoond hebbend te Maurik, en Roelof en Willem van Eck, zonder echter te weten waar zij thans wonen; b) dat genoemde Dirck geen verwant van hem is en dat hem niet bekend is dat Dirck riddermatig of van adel zou zijn; c) dat hij wel gekend heeft Dirck van Eck "in den kamp" maar dat hem niet bekend is dat deze Dirck verwant aan zijn naamgenoot zou zijn;

d) dat hij Dirck van Eck, toen deze te Maurik woonde, nooit op een landdag heeft gezien noch ooit heeft vernomen dat Dirck daarop verscreven zou zijn; e) dat hij voor de "rechte stam" van Eck houdt de nakomelingen van wijlen Erasmus van Eck te Nijmegen, Jan van Eck wonend bij Utrecht (= Jutphaas), Gerrijt van Eck te Utrecht en Jan van Eck te Amersfoort (er is dus nog een derde Johan van Eck in deze tijd!), allen neven van hem (= Henrick); f) dat volgens hem geen leden van de tak Van Eck "in de camp" meer in leven zijn.

Veertien dagen later verklaart Jan van Eck, oud omstreeks 53 jaar en wonend op het Overeind van Jutphaas, op verzoek van de gemachtigde van het dorp Maurik, voor schout en schepenen van het Nedereind van Jutphaas dat hij: a) van zijn ouders van horen zeggen heeft dat Roelof van Eck en diens vader Dirck geen verwanten van hem zijn, daar zij niet gesproken zijn uit de Van Ecks "uuten camp"; b) dat wel zijn verwanten zijn Erasmus van Eck en zijn nakomelingen en Henrick van Eck te Amersfoort; c) dat hoewel Dirck en Roelof van Eck het wapen Van Eck "uuten camp" voeren, zij dit ten onrechte doen; d) dat als hij in het land van Gelre woonde hij hiertegen rechtens zou optreden.

Ook andere getuigenverklaringen zijn niet gunstig voor Roelof van Eck. Getuigd wordt dat zijn vader niet anders dan als huisman bekend stond en zich als zodanig gedragen heeft. Hij stond onder klokkenslag en liep als andere burens en huislieden met zijn kinderen achter de wagen en de ploeg. Roelof voldoet pas sinds twee of drie jaar niet meer aan zijn verplichtingen, daarvoor dus wel. Roelofs vader was tijdens zijn leven een verklaard tegenstander van de adel en van hen die beweerden daartoe te behoren. Tenslotte verklaart een Albert van Eck nog dat hij weliswaar het volledige wapen Van Eck voert, evenals Roelof en Willem, maar dat noch hij noch zijn ouders zich voor riddermatig hebben gehouden. Albert heeft met Dirck van Eck, de vader van Roelof en Willem, aan de klokkenslag gevolg gegeven.

Nauw verbonden met deze zaak van gepretendeerde riddermatigheid is de poging van Roelof van Eck om toelating te krijgen tot de ridderschap van het Kwartier van Nijmegen. Op een rekest daartoe door hem ingediend bij stadhouder, kanselier en raden van Gelre en Zutphen is op 3 maart 1570 door de griffier aangetekend dat Roelofs naam in het ridderboek is ingeschreven¹⁴), maar blijkbaar heeft dit hem niet veel verder geholpen. De ambtman van de Neder-Betuwe heeft hem bevolen te compareren en de bewijzen van zijn adeldom en riddermatigheid te overleggen. Op een tweede rekest van Roelof aan kanselier en raden, waarin hij verzoekt de ambtman aan te schrijven dat hij in het ridderboek is ingeschreven, wordt op 3 juni 1570 beslist dat dit weliswaar waar is maar dat Roelof toch met zijn bewijzen moet compareren¹⁵). Roelof overlijdt tijdens het proces in 1573; het feit dat hij in ieder geval ingeschreven was in het ridderboek en oproepingsbrieven heeft gehad voor de landschap- en kwartiervergaderingen is mede de reden geweest dat zijn neef Diederik van Eck, burge-meester van Arnhem, in 1602 tot de ridderschap van de Veluwe wordt geadmitteerd. Deze Diederik en zijn nakomelingen voegen in de 17e eeuw de naam Panthaleon aan de hunne toe¹⁶).

Hoewel alle Van Ecks afkomstig zijn uit de Betuwe (het dorpje Eck ligt bij Maurik tegenover Amerongen aan de Rijn) is het duidelijk dat zij niet allen aan elkaar verwant zijn. Het album amicorum van de Amersfoorter Johan van Eck mag dan ten onrechte in het familiearchief-Van Eck van Panthaleon berusten, wij mogen in ieder geval blij zijn dat het bewaard is gebleven en zich thans in een openbare archiefverzameling bevindt.

- 6) Evert van Domselaar, zoon van Johan en Bate van Meerten, gehuwd met Marie van Zuylen van Nyevelt (*Nederlandsche Leeuw* 1962 kol. 286).
- 7) Otto was raad van Amersfoort in 1579 tot de overgang van de stad naar de zijde van de prins, daarna spaansgezinde drost van Salland (*A.W.E. Dek*, Genealogie der heren en graven van Egmond. 2e dr. Zaltbommel 1970, p. 90). Hij studeerde met zijn broer Egbert in Leuven in 1567 (Schillings, a.w., p. 723).
- 8) In zijn dossier "Album amicorum van Johan van Eck" onder no. 12 in het familiearchief.
- 9) *A.J. Maris, Repertorium op de Stichtse leenprotocollen* I, 's-Gravenhage 1956, no. 179.
- 10) Domoverluidingen, Rijksarchief Utrecht; Rekening St. Joriskerk.
- 11) *W.F.N. van Rootselaar, Amersfoort 777-1580*, dl. II, Amersfoort 1878, p. 394 en 398.
- 12) Resolutieboek Amersfoort.
- 13) R.A. Gelderland, Inv. Hof no. 1865. Fotokopieën in A.R.A. Den Haag, Archief van Eck van Panthaleon dossier 7.
- 14) Archief Van Eck van Panthaleon no. 1, 74.
- 15) R.A. Gelderland, Inv. Hof van Gelderland, Civiele processtukken no. 1483 (kopie).
- 16) Zie, behalve het hierboven vermelde dossier 7 van Avelingh, ook de *Ned. Leeuw* 1920 kol. 121-128.

NOG EENS: DE PRENTBRIEFKAARTEN VAN SCHERPENZEEL.

Een lijst als die der prentbriefkaarten van Scherpenzeel in het voorgaand nummer ontleent haar waarde vooral aan de nauwkeurigheid waarmee ze is samengesteld. Er zijn echter in deze lijst door minder nauwkeurige correctie (*Mea culpa*. K.) diverse foutjes ingeslopen, die we ons hier haasten te herstellen.

In de nrs 17, 19 en 60 hoort de afkorting V.V.V. cursief gedrukt te zijn. Dit is eveneens het geval met het getal 28258 in nr 98 en Mij Rembrandt, Utrecht in nr 100. In hoofdletters hoorden te zijn afgedrukt de woorden: Baarn in nr 32, "Saturnus", Baarn in nr 33, Blanken in nr 40 en Baarn in nr 133. In de nrs 56 en 208 is Dorpsstraat met één s gespeld. Bij nr 70 is na de dagtekening de collectieletter G weggefallen. In nr 155 hoort BIJBEL met Y gespeld te zijn. In nr 161 lees (G.) i.p.v. (H.).

Nog een opmerking. In alle gevallen waarbij in de lijst als uitgever vermeld staat V.V.V. is hier een afkorting gegeven. Op de prentbriefkaart is dit echter altijd voluit, in verschillende variaties, vermeld. Hetzelfde geldt voor Mij. "Rembrandt", Utrecht. Op de kaarten staat: Uitgevers: Maatschappij "Rembrandt". Utrecht.

Tenslotte zijn onder de afbeeldingen op pp. 25 en 28 de nummers van de hier afgedrukte kaarten weggefallen. Het zijn op p. 25 de nrs 14 en 125, op p. 28 de nrs 147 en 148.

NOTEN

- 1) *Overzicht eener verzameling Alba amicorum uit de XVI de en XVII de eeuw*, in: Werken van de Maatschappij der Ned. Letterk. te Leiden, Nieuwe reeks, 7de deel, 2de stuk (1856).
- 2) *Nederland's Adelsboek* 1950 p. 134.
- 3) Raad 1569, 70, 80, 81, 97 en schepenen 1571 van Amersfoort; + 1603.
- 4) Maarschalk op huis Ter EEm, vermoord door de Spanjaarden te Naarden in 1572 (*Ned. Adelsboek* 1953 p. 551).
- 5) *A. Schillings, Matricule de l'université de Louvain. T. IV: février 1528-février 1569*. Bruxelles 1961 (Acad. Roy.).

J. Hovy

In het Jaarboek Oud Utrecht 1974, blz. 163-179, werd door mij een opstel geplabiceerd over het "Glashuis" aan de Westsingel. Dit gebouw, waarin tussen 1693 en 1733 een glasblazerij was gevestigd, maakte deel uit van het voormalige Observantenklooster, dat in 1472 door enige Franciscaner monniken was gesticht. Toen na de toetreding van de stad Amersfoort tot de Unie van Utrecht in 1579 alle kloosters werden opgeheven en de goederen onder beheer van het stadsbestuur kwamen, werd een deel van het voormalige klooster als logement De Doelen ingericht. Een ander deel kreeg verschillende bestemmingen. Het latere "Glashuis" werd verkocht en geraakte in verschillende handen totdat de stad het in 1693 terugkocht. De kloosterkapel, zich bevindende ten zuiden van De Doelen en het Glashuis, werd in 1587 voor afbraak verkocht, maar toen niet helemaal gesloopt. In de jaren 1684/5 mochten de Lutherse er hun kerkdiensten houden, voordat zij naar de voormalige Heilige-Geestkapel in de Langestraat vertrokken, waar zij nu nog zitten. De kastelein van De Doelen kreeg nu het gebruik van het restant-kapelletje, maar in 1709 wees de stad het toe aan de glasblazerij. In 1748 blijkt het er nog te staan. Het moet vóór ca. 1780 zijn opgeruimd, want toen werd op die plaats het monumentale patriciërshuis van Abraham Cohen gebouwd, dat van 1818 tot 1974 als stadhuis van Amersfoort diende. Men zie hierover Jaarboek Oud Utrecht 1974, blz. 165/6, noot 4. Aldaar is echter niet vermeld, dat de kapel gedurende de Franse bezetting en zelfs nog enige tijd daarna door de Minderbroeders werd "gekraakt".

Zoals bekend bleef na het verbod van de katholieke eredienst in 1579 het godsdienstig leven der katholieken in de stad een "ondergronds" bestaan leiden, waarbij bepaalde geestelijke orden een belangrijke rol speelden. Toen de Fransen in 1672 en 1673 grote delen van het oosten en midden van ons land en ook Amersfoort (juni 1672 - november 1673) bezet hielden, kon aldaar de katholieke eredienst worden hersteld, zonder dat de protestantse verboden werd. De Minderbroeders vestigden zich nu in het overblijfsel van hun oude kapel, wat geen uitzonderlijke gebeurtenis vormde in die tijd. Merkwaardiger is echter dat zij er een half jaar na het vertrek der Fransen in november 1673 nog altijd hun godsdienstoefeningen hielden (ongetwijfeld ook voor katholieke burgers) en weigerden, de kapel te ontruimen! Men leze de volgende magistraatsbesluiten, ontleend aan de resolutieboeken (Gemeentearchief, inv. no. 35). Het einde van de geschiedenis wordt daar niet duidelijk vermeld, maar wij mogen wel aannemen dat de monniken tenslotte voor de druk van het stadsbestuur hebben moeten wijken.

Resolutie 4 mei 1674

De Regeerders etc. hebben om goede redenen goetgevonden ende geresolveert, bij desen te ordonneren ende aen te doen seggen de munnicken off Minnebroeders, dat sij het geapproprierde capelletje sullen hebben te ontliden ende uijt dese stadt te vertrecken.

Zelfde datum

De Regeerders etc. hebben geauthoriseert ende autoriseren bij desen de straetmeesters vant quartier (= de stadswijk Breul) beneffens den cameraer (= de stadsontvanger), het gemelde capelletje beneffens (aan de kant van) dhr. Van Dam (= de eigenaar van het latere Glashuis) te separeren met een muir ende schoorsteen.

Resolutie 18 mei 1674

De Regeerders etc. in ervaringe comende dat de munnicken off Minnebroeders, niettegenstaende bij voorgaende resolutie van den vierden deses sijn geordonneert, het capelletje te ontruimen ende uijt dese stadt te vertrecken, echter tot noch toe sijn gebleven in gebreecke, seggende eerst nader ordre an haer principalen (het bestuur van hun kloosterorde) te moeten hebben, blijvende int selve capelletje noch dienst plegen, 't welck is in vilipendie van de autoriteit van de Regeerders, hebben derhalve goetgevonden ende geresolveert, de voornoemde munnicken off Minnebroers alsnog bij desen te ordonneren, dat sijluiden binnen drie dagen het genoemde capelletje sullen hebben te evacueren off ontliden, ende bij naerlathicheit vanden, dat de ornamenten door

den heer officier (= de schout) off der selver ordre vandaer werden gehaelt en bij provisie gebracht in bewaerderhant, ordonnerende vorders de meergenoemde munnicken off Minnebroers, op aenstaende saterdachavont voor sonnenonderganck uijt dese stadt te vertrecken off bij manquement vanden, verclaert haer personen voor goeden prijs, volgens de placcaeten van den Lande.

Boekbespreking

ENGELBERT HEUPERS, *Soest in Grootvaders tijd*. Den Haag, Kruseman, 1975. 158 blz., afbn. In onze gesynthetiseerde, geurbaniseerde wereld van voedsel in plastic en mensen in blik ontstaat bij velen een heimwee naar een voorbije tijd, een tijd met minder welvaart, minder welzijn en minder neurosen, met meer tevredenheid en mogelijk meer geluk. Het is deze tijd, die Heupers schildert in bovengenoemd boek. Hij heeft hier oude volksverhalen vastgelegd, de oude wegen weer door Soest doen lopen, hij roept de verdwenen molens op en doet dit trefzeker en goed. Daarnaast vertelt hij van de vondsten in de oude Soester toren, van de resten van het Birginitessenklooster en de literaire neerslag daarvan. In een korte inleiding stelt De Haan de schrijver aan ons voor. Twee hoofdstukken gaan terug op oude krantenpublicaties van J. Knoppers en hiervan verraaft vooral het eerste - hoe interessant de inhoud ook is - in de toch onbeholpen gekunsteldheid van zijn constructie, dat het niet van Heupers zelf is.

Een boek dat men vlot en met interesse leest, ook al is men geen oud-Soestenaar.

K.

Kroniek

HISTORISCH-WETENSCHAPPELIJKE COMMISSIE DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN. *Rapport over de huidige stand en toekomstige planning van het wetenschappelijk onderzoek der Nederlandse geschiedenis*. Amsterdam, 1974. 224 blz. Bijlage 11 is een Werkrapport over lokale en regionale geschiedenis (blz. 151-156). Ook andere rubrieken kunnen voor lokale en regionale historici van betekenis zijn (b.v. volkskunde, genealogie, rechtsgeschiedenis, economische en sociale geschiedenis, middeleeuwse geschiedenis).

PETER H. KYLSTRA. *Telefoon 80 jaar in de keistad*. Amersfoortse Courant, 23 november 1974 (Week-einde-editie).

Dit onderhoudende artikel bevat een overzicht van de geschiedenis van de telefoon te Amersfoort, gebaseerd op archiefbronnen uit het Gemeentearchief aldaar. Het bevat talloze wetenswaardigheden. Vooral de oudste geschiedenis en het moeizaam op gang komen van de telefoon ter plaatse krijgen veel aandacht.

S.H. ACHTEROP. *Een historische steen in Hoevelaken*. Hoevelakens Nieuws- en Advertentieblad, 20, 27 juni, 4 juli 1974.

In deze artikelenreeks gaat de schrijver, een goede bekende van belangstellenden in archeologie en plaatselijke geschiedenis (geschiedenis van Meeden), uitvoerig in op het probleem van een voormalige altaarsteen in de Nederlands-Hervormde kerk te Hoevelaken, waarop J. Belonje in zijn heemschutboekje "Steenen charters" (ca. 1940) ook reeds de aandacht had gevestigd. Achterop geeft een kritische beschouwing over Belonjes betoog en diens tekening van de steen. Hij bestrijdt dat de steen oorspronkelijk een sarcofaag (stenen doodkist) zou zijn geweest. Het is van oorsprong een altaarsteen, die na de protestantisering van de Hoevelakense kerk als drempelsteen voor de toren werd gebruikt, maar enige jaren geleden werd verwijderd en in stukken gebroken. De steen is met behulp van de Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek te Amersfoort gerestaureerd en wederom in de kerk geplaatst. Uitvoerig wordt gehandeld over de oorsprong en de wijding van altaarstenen.

G. LOEB en N.C. RENAUD-STAALENBURG. *Registers op de bibliografie van de geschiedenis der provincie Utrecht tot 1963*. (Utrecht, 1974). 65 blz.

In ons blad, jrg. 3, no. 2 (1970), blz. 34-36, werd besproken de Bibliografie van de provincie Utrecht tot 1963, die op initiatief van de Vereniging Oud Utrecht in 1967 in 3 delen was uitgekomen. Voor ons oordeel over deze bibliografie verwijzen wij naar deze recensie. Bij alle waardering voor het feit dat na zovele jaren bibliografische arbeid door verschillende personen eindelijk het resultaat toegankelijk werd gemaakt, konden wij moeilijk verzwijgen dat de waarde van dit gestencilde werk, waarin de boeken en tijdschriftartikelen in de volgorde der auteursnamen waren opgenomen, maar zeer beperkt was. Een verdeling in rubrieken ontbrak geheel, zodat de oriëntatie over een bepaald onderwerp, waartoe men toch meestal naar een bibliografie grijpt, het doorlezen van het gehele werk noodzakelijk maakte. Het thans verschenen register, vervaardigd op initiatief van de Stichtse culturele raad en gesubsidieerd door de provincie Utrecht, betekent een grote vooruitgang en maakt de bibliografie eindelijk wat meer bruikbaar.

Er is een register op persoonsnamen, een register op aardrijkskundige namen en een register op onderwerpen. Maar dit laatste is beperkt tot de provincie Utrecht als geheel, de stad Utrecht en de waterschappen. Over de nog altijd vrij beperkte waarde van deze ingang zullen wij nu maar niet verder uitweiden. Misschien zou een omwerking van de lijvige driedelige literatuurlijst tot een systematische bibliografie, desnoods dan maar zonder correctie van de talloze fouten en lacunes, nuttiger voor de onderzoeker zijn geweest. Maar laten wij niet klagen. Dit register betekent ook al een enorm werk. Het zal in de praktijk zijn waarde moeten bewijzen.

CORNELIS ANTHONISZ. HORNHOVIUS. *Kaart van de provincie Utrecht (1599)*; 2e uitg., door CLEMENT DE JONGHE, 3e kwart 17e eeuw; facsimile-uitgave, Alphen aan den Rijn, Canaletto-reproducties, 1974; met een Toelichting door C. KOEMAN en N.S.L. MEINERS. 2 bladen (kaart) + 8 blz. (Toel.).

Deze mooie reproductie naar een exemplaar in de Collectie Bodel Nijenhuis op de Leidse Universiteitsbibliotheek van een der oudste kaarten van de provincie Utrecht is een verheugende gebeurtenis, niet in het minst door de deskundige toelichting van prof. Koeman en het archiefonderzoek naar de oorsprong van de kaart en de levensbijzonderheden omtrent de auteur van N.S.L. Meiners van het Rijksarchief in Utrecht. In deze toelichting is ook nog opgenomen de kaart van Pieter van den Keere uit 1616, die een enigszins gewijzigde heruitgave van Hornhovius' kaart vormt.

De Toelichting begint met een carto-bibliografische beschrijving. Op regel 11 van blz. 2 moet niet "Hornhovius", maar "Hornhovio" staan. Ik betwijfel of de vermelding van prins Maurits op het westblad wel een opdracht vormt; het lijkt meer op een wat plechtstatige nadere datering van de kaart, die, blijkens het oostblad, aan de Staten van Utrecht werd opgedragen.

Kaartenmakers van 't Sticht; een overzicht van de historische kartografie van de provincie Utrecht, 1500-1870; beschrijvende catalogus voor de tentoonstelling "Utrecht op oude kaarten" in het Provinciehuis te Utrecht, 5 oktober - 8 november 1974. Alphen aan den Rijn, Canaletto-reproducties, 1974. 50 blz., krtn.

Deze catalogus is van blijvende waarde dan alleen maar als handleiding van genoemde tentoonstelling. Naast de beschrijving der tentoongestelde kaarten bevat dit bijzonder mooi verzorgde boekje twee wetenschappelijke bijdragen: "Het kaartbeeld van de provincie Utrecht in historisch geogr. perspectief", door J.D.H. HARTEN (blz. 3-6), en "Kleine karteringsgeschiedenis van de provincie Utrecht, 1500-1700", door C. KOEMAN (blz. 7-12). Achter de eigenlijke catalogus volgen verscheidene reproducties van de tentoongestelde kaarten, waarna het werk wordt afgesloten door een "Personenindex".

J.H.

DE MOOR

Wijnen en Gedestilleerd - Langestraat 8 - Amersfoort
Tel. 16852

DE ZAAK VAN SMAAK SINDS 1881

VOOR LITTERATUUR

DE ALGEMENE BOEKHANDEL

Leusderweg 184, Amersfoort, Tel. 14935

bespreek uw wensen
en problemen
met de

STICHTING AMERSFOORTSE

KREDIETBANK

Aanvraagformulier wordt op verzoek per kerende post toegezonden
Telefonische afspraak is mogelijk

EEMSTRAAT 58 - AMERSFOORT

TELEFOON (03490) 16527 EN 17400

BOEKHANDEL VAN GASTEL

LANGESTRAAT 86
AMERSFOORT

TELEFOON (03490) 15963 - GIRO 65030

G
A
S

de ideale brandstof

ook voor bijverwarming

*Zoals in het vorige nummer beloofd hier reeds
nummer drie. In de volgende aflevering o.a.
een artikel over Marijke Meu als ambachts-
vrouw van Soest.*

*Verzoeken betaling abonnement f. 13,- op post-
giro 437683 ten name van Adm. Ts. Flehite te
Garderen.*

Sfeervol eten in

BISTRO SAINT-MICHEL

Lavendelstraat 7, Amersfoort, tel. 03490-33714

Geopend vanaf 2 uur 's middags

De Heren- en Damesmode van **MORGEN**

VANDAAG bij **MODECENTRUM**
van der Kam
AMERSFOORT